

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
Historia starożytna — Pojęcie — Zakres terytorialny i chronologiczny	
Wstęp do czwartego wydania	6
STAROŻYTNY WSCHÓD	
Chronologia orientalna	7
Rozdział I. Starożytny Wschód w okresie archaicznym (ok. 3000 - 1600). Formowanie się najstarszych państw. Azja Przednia	9
Starożytny Wschód w świetle ostatnich wykopalisk (9). Mezopotamia. Warunki naturalne (10). Badania archeologiczne w Mezopotamii (10). Pismo i jego odczytanie (11). Najstarsze kultury Mezopotamii (12). Najstarsze kultury Elamu (12). Mezopotamia przed Sumerami (13). Sumerowie i ich pochodzenie (13). Społeczeństwo Sumerów (14). Gospodarka Sumerów (15). Państwo Sumerów (16). Wierzenia religijne Sumerów (16). Literatura sumeryjska (17). Pierwsze państwo semickich Akadów (17). Okres sumero - akadyjski, 2100 - 1900 (18). Rozkład państwa Sumerów, początki Asyrii (19). Najazd Semickich Amorytów i powstanie państwa starobabilońskiego (19). Zagłada Sumerów (20). Państwo i społeczeństwo babilońskie w dobie Hammurapiego (20). Polityka gospodarza Hammurapiego (21). Upadek dynastii Hammurapiego (21).	
Rozdział II. Egipt	23
Warunki naturalne (23). Pismo i jego odczytanie (24). Kalendarz egipski (25). Ludność i najstarsze kultury egipskie (25). Powstanie scentralizowanego państwa egipskiego (I - II dynastia, 2850 - 2650? p.n.e.) (28). Państwo i społeczeństwo w dobie Starego Państwa (29). Król i jego władza (30). Budowniczość piramid (III - VI dynastia, 2650 - 2250 p.n.e.) (30). Pierwszy okres przejściowy (ok. 2250 - 2050 p.n.e.) (32). Średnie Państwo (XI - XII dynastia, ok. 2050 - 1778 p.n.e.) (33). Polityka zagraniczna Średniego Państwa (33). Religia w okresie Starego i Średniego Państwa (34). Literatura w okresie Starego i Średniego Państwa (35). Upadek Średniego Państwa i drugi okres przejściowy (XII - XIV dynastia, 1778 - 1680 p.n.e.) (35).	
Rozdział III. Najstarsze kultury i państwa Indii i Chin	36
Najstarsze kultury Indii (36). Powstanie kultur Indusu i przyczyny ich upadku (37). Podbój Indii przez Ariów i ich ustrój społeczny (37). Stosunki polityczne w Indiach (38). Początki państwa chińskiego (40). Świątność państwa starochińskiego (40). Stosunki społeczne i gospodarcze (41). Stosunki religijne i kulturalne (42).	
Rozdział IV. Wschód w okresie wielkich wędrówek i formowanie się imperiów (ok. 1600 - 1100)	43
Wschód w pierwszych wiekach II tys. p.n.e. (43). Pojawienie się tzw. ludów górskich (44). Problem pojawienia się Indo europejczyków na Wschodzie (44). Państwa indoeuropejskie na Wschodzie (45).	

Rozdział V. Egipt w okresie Nowego Państwa (1580-1100)	46
Najazd Hyksosów. Jego rola w historii Egiptu (46). Wyzwolenie Egiptu spod panowania Hyksosów (47). Polityka zagraniczna Egiptu w okresie XVIII dynastii (47). Stosunki społeczne i gospodarcze (48). Pozycja panującego, narastanie konfliktu z kapłanami (48). Egipt i Azja Przednia w okresie Tell el-Amarna (49). Amenhotep IV Echnaton — jego reforma religijna (49). Skutki reform Echnatona, upadek XVIII dynastii (50).	
Rozdział VI. Azja Przednia	51
Powstanie państwa Hetytów (51). Państwo Mitanni główną potęgą przednioazjatycką (52). Babilonia w okresie Kasytów (52). Znaczenie gospodarcze Babilonii (53).	
Rozdział VII. Nowe Państwo Hetytów (ok. 1430-1200)	54
Odrodzenie państwa hetyckiego (54). Szubuiliuma (1380-1346). Hetyci pierwszą potęgą Azji Przedniej (55). Walka Hetytów z Egipcami i Asyrią. Upadek państwa (55). Społeczeństwo i państwo Hetytów (56). Gospodarka (56). Religia i literatura (57).	
Rozdział VIII. Państwo Średnioasyryjskie (1400-1070)	58
Asyria w okresie przewagi Mitanni (58). Stosunki wewnętrzne w dobie Średniego Państwa (58). Podboje Asyrii w dobie Średniego Państwa (59). Kultura (60).	
Rozdział IX. Egipt w okresie Ramesydów	61
Rządy dynastii XIX-XX, 1309-1100 p.n.e. (61). Walka Egiptu z Hetytami o Syrię (61). Egipt w walce z ludami morskimi (62). Społeczeństwo egipskie w dobie XIX-XX dynastii (63). Gospodarka egipska (64). Niewolnicy (65). Budownictwo i sztuka w okresie Nowego Państwa (65). Religia i kultura (65). Koniec Nowego Państwa (66).	
Rozdział X. Wschód w okresie równowagi politycznej (ok. 1200-745)	67
Upadek dynastii Kasytów w Babilonii (67). Asyria w walce z Aramejczykami (67). Egipt za czasów dynastii XXI-XXIII (68). Sytuacja na Wschodzie u schyłku II tys. (68). Izraeliści, problem ich pochodzenia (69). Podbój Kanaanu przez Izraelitów (70). Okres sędziów i walki z Filistynami (71). Saul i Dawid (ok. 1030-975) (71). Społeczeństwo i gospodarka izraelska w dobie pierwszych królów (71). Budowle Salomona (72). Religia i literatura (73). Upadek królestwa izraelskiego. Działalność proroków (74). Fenicjanie, ich pochodzenie, warunki naturalne Fenicji (74). Państwka fenicka w II tys. (75). Wynalezienie alfabetu przez Fenicjan (75). Rozkwit miast fenickich w latach 1200-800 (77). Kolonizacja fenicka (77). Religia i literatura (78).	
Rozdział XI. Wschód w okresie Nowego Państwa asyryjskiego	79
Przyczyny świetności Asyrii (79). Rozwój państwa Urartu (80). Renesans Asyrii i pierwsze wielkie podboje (80). Asyria panem Wschodu (745-630) (81). Assurbanipal (669-ok. 630) (82). Stosunki wewnętrzne, społeczne i podboje (83). Organizacja podbojów (83). Społeczne konsekwencje podbojów (84). Ekonomiczne następstwa podbojów (84). Organizacja podbitych krajów (85). Asyria a Babilonia (85). Organizacja armii (86). Kultura i literatura (86). Upadek Asyrii (87).	
Rozdział XII. Wschód w okresie równowagi mocarstw (612-555)	89
Egipt w okresie XXVI dynastii (89). Grecy w Egipcie (89). Polityka zagraniczna Egiptu (90). Państwo nowobabilońskie, czyli chaldejskie (625-538) (90). Nabuchodonozor (604-562) (92). Nabuchodonozor budowniczym Babilonu (93). Upadek państwa nowobabilońskiego (93). Lidia, powstanie i rozwój państwa (94). Upadek państwa lidyjskiego (94).	
Rozdział XIII. Wschód w ramach uniwersalnej monarchii perskiej	96
Persja w świetle nowych badań (96). Osiedlenie się plemion indoeuropejskich w Iranie (96). Walki Medów z Asyrią i powstanie państwa medyjskiego (97). Rozbicie Asyrii i powstanie potęgi medyjskiej (98). Początki państwa perskiego (98). Cyrus Wielki (558-529) (99). Podboje Cyrusa (99). Kambyzes II (529-522) (100). Dariusz I (522-485) (102). Nowa polityka Dariusza w stosunku do poddanych (102). Podział administracyjny państwa (103). Polityka podatkowa (103). Wprowadzenie monety (104). Król i warstwy uprzywilejowane (104). Działalność centralnej administracji (105). Rola kancelarii w polityce zagranicznej (105). Pasargadae, Suza, Persopolis (106). Położenie ludności państwa perskiego (107). Kultura i religia (108). Charakterystyka historii Wschodu (108).	

STAROŻYTNA GRECJA

Rozdział XIV. Najstarsze kultury egejskie	110
--	------------

Warunki naturalne Grecji (110). Rozwój badań nad historią grecką (111). Źródła pisane do historii Grecji (112). Odkrycia archeologiczne (113). Podstawy źródłowe kultury kreteńskiej (114). Rozwój kultury kreteńskiej (114). Stosunki ludnościowe w Grecji (116). Pismo linearne B i jego odczytanie (116). Społeczeństwo i gospodarka Grecji mykeńskiej (117). Ustrój Grecji w okresie mykeńskim (118). Podboje Achaistów i pierwsza kolonizacja grecka (119). Kultura materialna Grecji mykeńskiej (119). Literatura okresu mykeńskiego (120). Religia okresu mykeńskiego (120). Upadek kultury mykeńskiej (121).

Rozdział XV. Formowanie się miast - państw (1200 - 700) 122

Zmiany etniczne i dialektyczne w Grecji (122). Społeczne i gospodarcze przemiany w Grecji (122). Przeobrażenia społeczne i polityczne okresu archaicznego (123). Rozbicie polityczne Grecji (partykularyzm) (124). Formowanie się nowych stosunków społecznych i gospodarczych (125). Hezjod i przełom gospodarczy w Grecji (126). Początki miasta (polis) (127). Amfiklionie. Igrzyska (128). Pismo (128). Literatura (129). Religia okresu archaicznego (129).

Rozdział XVI. Wielka Kolonizacja (ok. 700 - 500) 131

Przyczyny kolonizacji (131). Przebieg kolonizacji (132). Społeczne skutki kolonizacji (133). Gospodarcze skutki kolonizacji (133). Stosunki ekonomiczne w Grecji (134). Początki i rozwój mniestwa greckiego (135). Kryzys wsi greckiej (135). Społeczeństwo greckie u schyłku okresu Wielkiej Kolonizacji (136). *Aisymneci*, pojawienie się tyranii (137). Rozkwit tyranii i jej znaczenie dla Grecji (138). Zahamowanie ruchu kolonizacyjnego i jego skutki (139).

Rozdział XVII. Kultura okresu Wielkiej Kolonizacji 140

Początki nauki greckiej (140). Filozofowie joińscy (140). Pitagoras i szkoła Eleatów (141). Początki historiografii i geografii greckiej (142). Literatura (143). Budownictwo (143). Rzeźba (144). Malarstwo i ceramika (144).

Rozdział XVIII. Sparta 145

Początki państwa spartańskiego (145). Formowanie się ustroju spartańskiego (145). Ustrój społeczny Sparty (146). Ustrój polityczny Sparty (146). Wojny meseńskie i ich rola w dziejach Sparty (147). Skutki wojen meseńskich (148). Wychowanie spartańskie (148). Położenie Helotów (149). Sojusze Sparty i powstanie Związku Peloponeskiego (149). Pozycja Sparty w Grecji w przededniu wojen perskich (150).

Rozdział XIX. Ateny 152

Warunki naturalne (152). Najstarsza historia Aten (152). Społeczeństwo i gospodarka Aten w okresie Wielkiej Kolonizacji (153). Walki wewnętrzne w Atenach w VII w. (154). Archontat Solona (155). Reformy społeczne Solona (155). Reformy polityczne Solona (156). Reformy gospodarcze Solona (157). Ateny po reformach Solona (157). Tyrania Pizystratydów (561 - 510) (158). Reformy Kleistenesa (159).

Rozdział XX. Grecja w dobie wojen perskich 161

Świat grecki ok. 500 r. (161). Przebieg powstania Jonów (499 - 494) (162). Grecja i Ateny po katastrofie Jonów (163). Wyprawa Dattusa i Artabarnesa. Bitwa pod Maratonem (wrzesień 490 r.) (163). Ateny i Persja po bitwie pod Maratonem (164). Reformy Temistoklesa (165). Przygotowania perskie i plan obrony Greków (166). Najazd Kserksesa, bitwa pod Termopilami i Przylądkiem Artemizjon (167). Bitwa pod Salaminą (koniec września 480 r.) (168). Bitwa pod Platejami (koniec sierpnia 479 r.) (168). Ofensywa grecka (169). Powstanie Związku Morskiego (478/7). Rozbicie Związku Panhelleńskiego (170).

Rozdział XXI. Grecja w okresie tzw. *Pentakontaetii* (pięćdziesięciolecia 480 - 431) 172

Ateny po najeździe perskim (172). Upadek Temistoklesa (471 r.?) (173). Restauracja wpływów arystokracji (173). Reformy Efaltesa i Peryklesa (462/1 r.) (174). Stanowisko i polityka Peryklesa (175). Reformy wewnętrzne Peryklesa (175). Społeczeństwo ateńskie w dobie Peryklesa. Obywatele (176). Metojkowie (177). Niewolnicy (177). Stosunki gospodarcze (179). Liturgia (179). Budownictwo w Atenach (180). Polityka zagraniczna Aten. Wojna na dwa fronty (180). Ateny a Związek Morski (181). Charakter demokracji ateńskiej okresu Peryklesa (183).

Rozdział XXII. Kultura Grecji w okresie Peryklesa 184

Ateny centrum kulturalnym Grecji (184). Filozofia (184). Sofistyka (185). Początki medycyny (186). Historiografia (186). Dramat (187). Ajschylos, Sofokles, Eurypides (188). Arystofanes (188). Architektura (189). Rzeźba (189). Malarstwo (190).

Rozdział XXIII. Wojna peloponeska (431 - 404) 191

Wzrost napięcia w Grecji i plany wojenne Aten (191). Wybuch konfliktu (192). Wojna archidamijska (431 - 421) (194). Zbrojny pokój (421 - 415) (195). Wyprawa sycylijska (415 - 413) (196). Wojna dekelejska (413 - 404) (197). Koniec wojny peloponeskiej (199).

Rozdział XXIV. Skutki wojny peloponeskiej	200
Pozycja arystokracji i nowych warstw posiadających (200). Lud (<i>demos</i>) i jego sytuacja (201). Niewolnicy i formy ich oporu (202). Wojskowość (202).	
Rozdział XXV. Grecja w okresie przemian miasta - państwa	204
Sytuacja w Grecji po zakończeniu wojny peloponeskiej (204). Ateny po wojnie peloponeskiej (205). Sparta po wojnie peloponeskiej (206). Wyprawa tzw. dziesięciu tysięcy Greków. <i>Anabaza</i> (207). Sparta w wojnie z Persją, wojna koryncka w Grecji (208). Pokój królewski i hegemonia Sparty (208). Upadek hegemonii spartańskiej. II Związek Morski (209). Hegemonia Teb (210). Zamęt wewnętrzny w Grecji (211).	
Rozdział XXVI. Kultura Grecji w IV w.	213
Przemiany kulturalne (213). Sokrates (469-399) (214). Platon (427-347) (214). Arystoteles ze Stagiry (384-322) (215). Matematyka i astronomia (216). Retoryka (216). Historiografia (217). Architektura (217). Rzeźba i malarstwo (218).	
Rozdział XXVII. Macedonia, jej wzrost za Filipa II i Aleksandra Wielkiego	219
Warunki naturalne i ludność (219). Przynależność etniczna Macedończyków (219). Dzieje Macedonii do czasów Filipa II (220). Początki rządów Filipa II (359-336) (221). Stosunek Grecji i Aten do Filipa II (222). Podbój Grecji przez Macedonię (223). Aleksander Wielki (336-323). Pierwsze lata rządów (224). Persja w przeddzień wyprawy Aleksandra Wielkiego (225). Wyprawa Aleksandra Wielkiego przeciw Persji (226). Podbój Iranu i wyprawa do Indii (227). Grecja w dobie rządów Aleksandra Wielkiego (228). Zasady rządzenia i organizacji państwa (229). Społeczne i polityczne koncepcje Aleksandra (230). Polityka gospodarcza Aleksandra (231). Aleksander Wielki w oczach potomnych (232).	
Rozdział XXVIII. Okres hellenistyczny — walka o spadek po Aleksandrze Wielkim	233
Hellenizm, znaczenie terminu i jego zakres (233). Wschód po śmierci Aleksandra Wielkiego (234). Powstanie w Grecji, wojna lamijska (235). Wojny koalicyjne o spadek po Aleksandrze Wielkim (236). Rozbicie monarchii Aleksandra Wielkiego (237).	
Rozdział XXIX. Społeczeństwo i gospodarka państw hellenistycznego Wschodu	238
Polityka społeczna władców hellenistycznych i jej skutki (238). Położenie ludności miejscowej (239). Niewolnictwo (240). Przemiany gospodarcze (241). Rolnictwo (243). Kopalnictwo (243). Rzemiosło (244). Handel (244). Gospodarka pieniężna, bankowość (245). Załamanie się gospodarki świata hellenistycznego (246).	
Rozdział XXX. Rozkwit i upadek państw hellenistycznych	247
Monarchie hellenistyczne (247). Rozkwit państw hellenistycznych w okresie równowagi (ok. 280-220) (247). Grecja w okresie przewagi Macedonii (249). Próby reform w Sparcie (248). Przyczyny kryzysu państw hellenistycznego Wschodu (250). Powstania ludności miejscowej (252). Orientalizacja państw hellenistycznych (253). Załamanie się systemu państw hellenistycznych (254). Likwidacja państw hellenistycznych przez Rzym, Partów i Siaków (255). Państwa na Wschodzie w walce z Rzymem (256).	
Rozdział XXXI. Kultura hellenizmu	258
Hellenizacja Wschodu (258). Filozofia (259). Rozwój nauki (260). Matematyka i mechanika (261). Geografia i astronomia (261). Nauki przyrodnicze — medycyna (262). Początki filologii (262). Literatura (262). Budownictwo (263). Rzeźba (263). Malarstwo (264).	
Rozdział XXXII. Rozwój i upadek kolonii greckich	265
Zahamowanie kolonizacji greckiej na Zachodzie (265). Grecy sycylijscy, rozkwit Syrakuz (266). Tyrania Dionizjusza I (405-367) i Agatoklesa (317-289) w Syrakuzach (266). Grecy italscy w walce z Rzymem (267). Kolonie nadczarnomorskie (268). Grecja i kultura grecka pod panowaniem rzymskim (268). Znaczenie Grecji w dziejach (269).	
STAROŻYTNY RZYM	
Rozdział XXXIII. Najstarsze dzieje Italii i Rzymu	271
Źródła do historii okresu królewskiego i republikańskiego (271). Rola historii rzymskiej w badaniach historycznych (273). Warunki naturalne Italii (274). Najstarsze ludy i kultury (275). Etruskowie i ich pochodzenie (276). Ustrój społeczny i polityczny Etrusków (277). Podboje Etrusków (278). Upadek panowania Etrusków (279). Początki	

Rzymu (279). Ustrój dawnego Rzymu (281). Rzym pod panowaniem Etrusków (282). Powstanie republiki rzymskiej (283). Stosunki społeczno - gospodarcze Rzymu (285). Ustrój polityczny Rzymu w pierwszych latach republiki (286). Przyczyny walki patrycjuszki i plebejuszy (287). Powstanie trybunału ludowego (288). Dalsze sukcesy plebsu, prawo XII tablic (289). Rozłam wśród plebsu, koniec walki plebejuszy z patrycjuszami (290).

Rozdział XXXIV. Italia w okresie przewagi Samnitów i Celtów 292

Ekspansja ludów góralskich (292). Rzym w walce z Etruskami i plemionami góralskimi (293). Najazd Celtów na Italię (293). Italia i Rzym w okresie najazdu Celtów (294). Rzym w walce z Latynami (295). Walka Rzymu z Samnitami o panowanie w Italii (296). Wojna Rzymu z koalicją italską (297). Wojna z Tarentem i podbój południowej Italii (298). Zasady organizacyjne rzymskiego podboju Italii (298). Polityka rzymska w Italii. Stosunek Rzymu do podbitych ludów (299).

Rozdział XXXV. Rzym w okresie podboju Italii 301

Spółczesność rzymska (301). Niewolnictwo w Rzymie (302). Rozwój gospodarczy Rzymu i Italii (302). Mennictwo rzymskie okresu republiki (303). Związek Italski pod przewodnictwem Rzymu (304). Siły zbrojne Rzymu w dobie republiki (305).

Rozdział XXXVI. Podbój świata śródziemnomorskiego przez Rzym 307

Narastanie konfliktu między Rzymem a Kartagą (307). Wybuch konfliktu rzymsko - kartagińskiego (308). Siły przeciwników (308). I wojna punicka (264 - 241) (309). Sytuacja Kartaginy po I wojnie punickiej (310). Rzym po I wojnie punickiej (311). Wybuch II wojny punickiej (312). II wojna punicka (218 - 201). Atak Hannibala na Italię (313). Rzym w walce z Kartagą i jej sprzymierzeńcami (314). Wojna w Afryce — klęska Kartaginy (315). Ekspansja rzymska na Wschodzie (316). Wojny rzymsko - macedońskie (200 - 148) (316). Rzym a Grecja (317). Rzym a państwa azjatyckie (318). Rzym a Egipt (319). Rzym a Afryka, III wojna punicka (149 - 146) (319). Rzym a kraje Europy Zachodniej (320). Stan posiadania rzymskiego w połowie II w. p.n.e. (320). Organizacja rzymskich prowincji (321).

Rozdział XXXVII. Stosunki wewnętrzne w Rzymie i w Italii w okresie podbojów 322

Sytuacja wieśniaków italskich (322). *Nobilitas*, jej rola w Rzymie (324). Początki rycerstwa, *equites* (324). Plebs rzymski (325). Niewolnictwo (326). Wyzwolenicy (328). Położenie tzw. Italiców (328). Przeobrażenia gospodarcze Italii, polityka finansowa (329). Rolnictwo (330). Rzemiosło i handel (330). Początki kryzysu ustroju rzymskiego (331). Magistratura (332). Senat (333). Komicja (334).

Rozdział XXXVIII. Kultura Rzymu republikańskiego 336

Przeobrażenia kulturalne (336). Hellenizacja religii rzymskiej (336). Początki twórczości literackiej (337). Łacińska twórczość prozaiczna (338). Twórczość dramatyczna (338). Budownictwo (339). Rzeźba i malarstwo (339).

Rozdział XXXIX. Początki powstań niewolniczych i reformy braci Grakchów 341

Niewolnicy i ich powstania (341). Zgniecenie powstań niewolniczych (342). Powstanie Luzytanów i Celtyberów w Hiszpanii (342). Sytuacja wewnętrzna Italii (343). Trybunat Tyberiusza Grakcha (343). Ocena działalności Tyberiusza Grakcha (345). Skutki reformy agrarnej (346). Reformy Gajusza Grakcha (346). Przyczyny upadku Gajusza Grakcha (348). Skutki działalności braci Grakchów (349). Wzrost znaczenia senatu (349).

Rozdział XL. Kryzys republiki rzymskiej (121 - 60) 351

Wojna z Jugurtą, najazd Cymbrów (351). Reformy Mariusza (352). Wzrost opozycji przeciw senatowi i wyzyskowi rzymskiemu (353). Wojna ze sprzymierzeńcami (90 - 88) (354). Wojna domowa w Italii (356). Mitrzydates VI w walce z ekspansją rzymską na Wschodzie (88 - 85) (357). Pobyt Sulli na Wschodzie (358). Dyktatura Sulli (82 - 79) (358). Italia i prowincje w okresie restauracji władzy senatu (360). Powstanie Spartakusa (361). Skutki powstania Spartakusa (363). Wojna z Sertoriuszem (363). Walki Rzymu na Wschodzie (364). Walka z korsarzami (365). Działalność Pompejusza na Wschodzie (366). Obalenie reform sullańskich (366).

Rozdział XLI. Upadek republiki 368

Sytuacja wewnętrzna w Italii (368). Spisek Katyliny (369). Pierwszy triumwirat (60 r.) (371). Trybunat Klodiusza (372). Pierwsze lata Cezara w Gallii (58 - 56) (373). Odnowienie triumwiratu i klęska Krassusa (373). Dokończenie podboju Galii przez Cezara (55 - 52) (374). Wzrost napięcia między Pompejuszem a Cezarem (375). Wojna domowa (49 - 45) (376). Dyktatura Cezara (378). Powstanie II triumwiratu (380). Wzrost napięcia między Oktawianem a Antoniuszem (382). Koniec wojny domowej (383).

Rozdział XLII. Kultura schyłku republiki 385

Postępy hellenizacji i orientalizacji (385). Filozofia — Tytus Lukrecjusz Karus (385). Rozwój retoryki — Marek

Tuliusz Cynceron (386). Historiografia (386). Działalność Cezara i Salustiusza na polu historiografii (387). Rozwój nauki (388). Budownictwo — sztuka (388).

- Rozdział XLIII. Wczesne cesarstwo — Ustanowienie jedynowładztwa** 389
- Źródła do historii cesarstwa (389). Ustanowienie jedynowładztwa przez Oktawiana (391). Podstawy władzy Augusta (392). Przyczyny powstania i ugruntowania się pryncypatu (393).
- Rozdział XLIV. Społeczeństwo rzymskie w okresie tworzenia się pryncypatu** 395
- Senat i stan senatorski (395). Ekwicy (396). Plebs rzymski (396). Ludność Italii (397). Prowincje (398). Niewolnicy (399).
- Rozdział XLV. Organizacja państwa za Augusta** 401
- Polityka zagraniczna Augusta (401). Organizacja państwa (401). Organizacja siły zbrojnej (402). Państwo rzymskie za Augusta (403).
- Rozdział XLVI. Kultura okresu Augusta** 405
- Polityka kulturalna Augusta (405). Publiusz Wergiliusz Maro (70 - 19) i Kwintus Horacjusz Flakkus (65 - 8) (405). Elegie rzymskie (406). Historiografia (406). Budownictwo (407). Rzeźba, malarstwo, rzemiosło artystyczne (407).
- Rozdział XLVII. Rzym pod rządami rodziny julijsko - klaudyjskiej** 408
- Polityka rodzinna Augusta (408). Tyberiusz (14 - 37) (408). Kaligula (37 - 41) (409). Klaudiusz (41 - 54) (410). Neron (54 - 68) (411).
- Rozdział XLVIII. Rok czterech cesarzy i dynastia flawijska** 413
- Walka o tron cesarski (68 - 69) (413). Wespazjan (69 - 79) (414). Tytus (79 - 81) i Domicjan (81 - 96) (415).
- Rozdział XLIX. Dynastia Antoninów** 416
- Nerwa (96 - 98) (416). Trajan (98 - 117) (417). Hadrian (117 - 138) (418). Antoninus Pius (138 - 161) (419). Marek Aureliusz (161 - 180) (419). Kommodus (180 - 192) (420).
- Rozdział L. Państwo i społeczeństwo rzymskie w okresie wczesnego cesarstwa** 422
- Polityka społeczna cesarstwa (422). Nadania obywatelstwa rzymskiego (424). Wyludnienie Italii (424). Plebs rzymski (425). Niewolnicy i wyzwolenicy (425). Początki i rozwój kolonatu (427). Rozwój latyfundiów (429). Italia i prowincje (430). Rozwój prowincji (430). Handel (431). Sytuacja gospodarcza państwa rzymskiego (432). Wzrost znaczenia arystokracji prowincjonalnej (433). Administracja prowincji (434). Polityka zagraniczna (435). Cesarstwo a ludność podbita (436). Organizacja sił zbrojnych i systemu obrony państwa (437). Mennictwo rzymskie w dobie cesarstwa (438).
- Rozdział LI. Kultura wczesnego cesarstwa** 439
- Przeobrażenia kulturalne (439). Polityka religijna (439). Początki i rozwój chrześcijaństwa (440). Oświata (441). Retoryka i filozofia (441). Nauka i historiografia (442). Publiusz Korneliusz Tacyt (ok. 55 - ok. 120) i Gajusz Swetoniusz Trankwillus (ok. 75 - ok. 160) (442). Poezja i proza wczesnego cesarstwa (443). Prawo (443). Budownictwo i sztuka I - II w. (443).
- Rozdział LII. Późne cesarstwo** 445
- Przyczyny kryzysu cesarstwa w III w. n.e. (445). Walka o tron cesarski i rządy Septimiusza Sewera (193 - 211) (446). Karakalla (211 - 218) (448). Sewer Aleksander (222 - 235) (448). Rządy cesarzy wojskowych (449). Odnowienie cesarstwa, Klaudiusz II Gocki (268 - 270) i Aurelianus (270 - 275) (450). Dioklecjan (284 - 305) i Konstantyn Wielki (306 - 337) (451). Dynastia Konstantyna Wielkiego (453). Ostatni wspólni cesarze rzymscy (454).
- Rozdział LIII. Społeczeństwo i państwo rzymskie w okresie późnego cesarstwa** 456
- Stosunki społeczno - gospodarcze (456). Reformy Dioklecjana i Konstantyna (457). Położenie innych upośledzonych warstw ludności (*humiliores*) (458). Wzrost znaczenia wielkich właścicieli ziemskich (459). Przeobrażenia w strukturze miast (460). Zmniejszenie się liczby ludności i wzrost nieużytków rolnych (461). Upadek systemu monetarnego (462). Monarchia absolutna (463). Nowe urzędy, administracja prowincjonalna (463). Separatyzm w prowincjach (464). Organizacja armii (464). Polityka zagraniczna, Germanowie (465). Ziemie polskie w starożytności i ich stosunki z cesarstwem (466).

Rozdział LIV. Iran potęgą Wschodu w okresie grecko-rzymskim	467
Państwo Partów - Arsacydów (467). Nowoperska dynastia Sasanidów (468).	
Rozdział LV. Kultura późnego cesarstwa	470
Orientalizacja religii i kultury rzymskiej (470). Chrześcijaństwo religią panującą (470), Filozofia (471). Literatura (471). Sztuka (472). Znaczenie Rzymu w historii (472).	
Tablica synchronistyczna	476
Zestawienie najważniejszych dat	481
Tablice genealogiczne	485
Bibliografia	488
Indeks rzeczowy	525
Indeks osób	530
Indeks nazw geograficznych i etnograficznych	544
Spis map	556
Spis ilustracji	557